

# PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA

2. WYDANIE

redakcja naukowa  
Marek Górski

Ewa Badowska-Domagała  
Anna Barczak  
Karolina Bartniak  
Bogusz Bomanowski  
Marek Górski  
Agnieszka Jaworowicz-Rudolf  
Aneta Kaźmierska-Patrzyzna  
Katarzyna Kaźmierska-Stępniak  
Anna Kempa  
Joanna Sylwia Kierzkowska  
Piotr Korzeniowski  
Monika A. Król  
Magdalena Łysek  
Joanna Miłkowska-Rębowska  
Magdalena Michalak

SERIA AKADEMICKA



a Wolters Kluwer business

# PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA

2. WYDANIE

redakcja naukowa  
Marek Górski

Ewa Badowska-Domagala  
Anna Barczak  
Karolina Bartniak  
Bogusz Bomanowski  
Marek Górski  
Agnieszka Jaworowicz-Rudolf  
Aneta Kaźmierska-Patrzyzna  
Katarzyna Kaźmierska-Stępnik  
Anna Kempa  
Joanna Sylwia Kierzkowska  
Piotr Korzeniowski  
Monika A. Król  
Magdalena Łysek  
Joanna Miłkowska-Rębowska  
Magdalena Michalak

Zamów książkę w księgarni internetowej

**profinfo.pl**  
księgarnia internetowa



LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

*Stan prawny na 1 września 2013 r.*

Wydawca  
*Grzegorz Jarecki*

Redaktor prowadzący  
*Marzena Molatta*

Opracowanie redakcyjne  
*Anna Łubińska-Bujak*

Łamanie  
*Wolters Kluwer*

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

The logo for 'prawolubni' features the word in a serif font with a small heart above the 'i'. Below the text is a decorative horizontal line with a wavy, scalloped pattern.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ  
Więcej na [www.legalnakultura.pl](http://www.legalnakultura.pl)  
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by  
Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN: 978-83-264-4556-9

2. wydanie

Wydane przez:  
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich  
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33  
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35  
e-mail: [ksiazki@wolterskluwer.pl](mailto:ksiazki@wolterskluwer.pl)  
[www.wolterskluwer.pl](http://www.wolterskluwer.pl)  
księgarnia internetowa [www.profinfo.pl](http://www.profinfo.pl)

## SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów .....	17
Wstęp .....	23
<b>Część pierwsza</b>	
<b>ZAGADNIENIA OGÓLNE</b>	
<b>Rozdział 1</b>	
<b>Zagadnienia wprowadzające .....</b>	<b>27</b>
1.1. Środowisko i jego zagrożenia ( <i>Marek Górski</i> ) .....	27
1.2. Ochrona środowiska – od działań incydentalnych do polityki środowiskowej ( <i>Marek Górski</i> ) .....	30
1.3. Ochrona środowiska jako zadanie państwa ( <i>Marek Górski</i> ) .....	34
1.4. Prawo w ochronie środowiska ( <i>Marek Górski</i> ) .....	36
1.5. Normy administracyjnoprawne w ochronie środowiska ( <i>Marek Górski</i> ) .....	38
1.6. System przepisów prawa ochrony środowiska ( <i>Marek Górski</i> ) .....	39
1.7. Podstawowe założenia nowego systemu prawa ochrony środowiska ( <i>Marek Górski</i> ) .....	40
1.7.1. Zakres regulacji i rola ustawy ogólnej .....	40
1.7.2. Przepisy ogólne ustawy – Prawo ochrony środowiska .....	41
1.7.3. Ustawa wprowadzająca i inne akty nowego systemu .....	42
1.8. Ochrona środowiska w prawie unijnym ( <i>Marek Górski, Magdalena Michalak</i> ) .....	44
1.8.1. Podstawy prawne kompetencji Unii Europejskiej w dziedzinie ochrony środowiska .....	44
1.8.2. Zasady polityki w dziedzinie ochrony środowiska .....	45
1.8.3. Ustawodawstwo wtórne jako podstawowe źródło prawa ochrony środowiska .....	46
1.8.4. Dokumenty programowe – akty paraprprawne .....	47
<b>Rozdział 2</b>	
<b>Zasady ogólne prawa ochrony środowiska .....</b>	<b>49</b>
2.1. Koncepcje zasad ogólnych w prawie polskim ( <i>Piotr Korzeniowski</i> ) .....	49
2.2. Zasady ogólne w prawie ochrony środowiska – poglądy doktryny ( <i>Piotr Korzeniowski</i> ) .....	50
2.3. Zasady prawa ochrony środowiska wynikające z przepisów Konstytucji RP ( <i>Piotr Korzeniowski</i> ) .....	52

2.4.	Zasady ogólne w regulacjach ustawowych ( <i>Piotr Korzeniowski</i> ) .....	53
2.4.1.	Zasada zrównoważonego rozwoju .....	54
2.4.2.	Zasada kompleksowości .....	55
2.4.3.	Zasada prewencji i zasada przezorności .....	56
2.4.4.	Zasada przezorności .....	58
2.4.5.	Zasada odpowiedzialności sprawcy – „zanieczyszczający płaci” .....	60
2.4.6.	Zasada nadrzędności wymagań ochrony środowiska wobec polityk, planów i programów dotyczących ochrony środowiska .....	65
2.4.7.	Zasada dostępu do informacji .....	66
2.4.8.	Zasada partycypacji publicznej .....	68
2.4.9.	Zasada ujednoczenia .....	70
2.5.	Zasada subsydiarności w prawie ochrony środowiska ( <i>Marek Górski</i> ) .....	72
2.5.1.	Założenia ogólne zasady subsydiarności .....	72
2.5.2.	Ochrona środowiska a zasada subsydiarności w prawie wspólnotowym .....	73
<b>Rozdział 3</b>		
<b>Zarządzanie sprawami ochrony środowiska .....</b>		<b>75</b>
3.1.	Zarządzanie sprawami ochrony środowiska w świetle dokumentów prawa międzynarodowego ( <i>Marek Górski</i> ) .....	75
3.2.	Rodzaje zadań administracji w dziedzinie ochrony środowiska ( <i>Marek Górski</i> ) .....	78
3.3.	Zadania organizatorskie i bezpośrednio wykonawcze ( <i>Marek Górski</i> ) .....	80
3.3.1.	Krajowe i lokalne planowanie strategiczne w ochronie środowiska .....	80
3.3.2.	Zadania własne samorządu terytorialnego .....	82
3.3.3.	Zadania związane z gospodarowaniem przestrzenią .....	83
3.3.4.	Inne formy organizatorskiego działania organów lokalnych .....	84
3.4.	Podział kompetencji w zakresie zadań zobowiązująco-reglamentacyjnych ( <i>Marek Górski</i> ) .....	85
3.5.	Podział kompetencji w zakresie zadań nadzorczo-kontrolnych ( <i>Marek Górski</i> ) .....	87
3.5.1.	Zadania kontrolno-nadzorcze wykonywane przez administrację ogólną .....	87
3.5.2.	Zadania wykonywane przez organy Inspekcji Ochrony Środowiska ...	89
3.5.3.	Inspekcja a organy samorządu terytorialnego .....	91
3.5.4.	Państwowy monitoring środowiska .....	92
3.6.	Dyrektorzy ochrony środowiska jako nowe organy administracji rządowej w zakresie spraw ochrony środowiska ( <i>Marek Górski</i> ) .....	93
3.7.	Zarządzanie środowiskowe w przedsiębiorstwie – system EMAS ( <i>Katarzyna Kaźmierska-Stępiak</i> ) .....	95
3.7.1.	Uwagi wprowadzające .....	95
3.7.2.	System ekozarządzania i audytu EMAS w prawie unijnym .....	97
3.7.3.	Wdrożenie wymagań systemu ekozarządzania i audytu EMAS w polskim prawie wewnętrznym .....	102

**Rozdział 4**

<b>Procedury ocen oddziaływania na środowisko (Marek Górski)</b> .....	108
4.1. Założenia ogólne .....	108
4.2. Procedura oceny strategicznej .....	109
4.2.1. Zakres obowiązku przeprowadzenia procedury .....	109
4.2.2. Przebieg procedury oceny strategicznej .....	111
4.3. System procedur oceny indywidualnej .....	112
4.3.1. Pojęcie przedsięwzięcia i kategorie przedsięwzięć .....	112
4.3.2. Typy procedur oceny indywidualnej .....	114
4.3.3. Cele prowadzenia procedur oceny indywidualnej .....	115
4.4. Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach i procedura oceny podstawowej .....	116
4.4.1. Zakres obowiązku uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach .....	116
4.4.2. Właściwość organów w zakresie wydawania decyzji środowiskowych	117
4.4.3. Postępowanie w sprawie wydania decyzji środowiskowej .....	117
4.4.4. Procedura oceny podstawowej .....	118
4.4.5. Ustalenie treści decyzji środowiskowej .....	120
4.4.6. Nadzór nad prawidłowością decyzji środowiskowych .....	121
4.4.7. Raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko .....	121
4.5. Procedura oceny uzupełniającej .....	122
4.6. Procedura oceny „naturowej” .....	124
4.7. Procedury oceny transgranicznej .....	126
4.7.1. Zakres obowiązku przeprowadzenia postępowań transgranicznych ....	126
4.7.2. Postępowanie transgraniczne dotyczące przedsięwzięć .....	127
4.7.3. Postępowanie transgraniczne dotyczące projektowanych dokumentów .....	128
4.7.4. Postępowanie transgraniczne dotyczące skutków pochodzących z innego państwa .....	128
4.8. Przeglądy ekologiczne .....	129

**Rozdział 5**

<b>Dostęp do informacji i partycypacja publiczna w ochronie środowiska (Marek Górski)</b> .....	130
5.1. Dostęp do informacji o środowisku i jego ochronie .....	130
5.1.1. Prawo do informacji o środowisku w prawie wspólnotowym i wewnętrznym .....	130
5.1.2. Tryby udostępniania informacji o środowisku i jego ochronie .....	132
5.1.3. Odmowa udostępnienia informacji o środowisku i jego ochronie .....	133
5.1.4. Opłaty za dostęp do informacji .....	140
5.2. Udział społeczeństwa w podejmowaniu rozstrzygnięć związanych z ochroną środowiska .....	141
5.2.1. Prawo składania uwag i wniosków .....	141
5.2.2. Obowiązki organów administracji .....	142

5.2.3.	Udział organizacji ekologicznych w postępowaniach związanych z udziałem społeczeństwa .....	143
<b>Rozdział 6</b>		
<b>Instrumenty finansowoprawne (Agnieszka Jaworowicz-Rudolf, Marek Górski) .....</b>		<b>145</b>
6.1.	Instrumenty finansowoprawne w systemie przepisów ochrony środowiska ....	145
6.2.	Opłaty za korzystanie ze środowiska .....	147
6.2.1.	Teoretyczne założenia systemu opłat .....	147
6.2.2.	Opłaty przewidywane przez ustawę – Prawo ochrony środowiska .....	148
6.2.3.	Opłaty związane z ochroną powierzchni i zasobów wnętrza ziemi .....	150
6.2.4.	Opłaty przewidywane przepisami ustawy o ochronie przyrody .....	151
6.3.	Administracyjne sankcje finansowe za naruszanie zasad korzystania z zasobów środowiska .....	153
6.3.1.	Ogólne założenia systemu sankcji finansowych. Odraczenie i umarzanie kar i opłat .....	153
6.3.2.	Opłaty podwyższone .....	155
6.3.3.	Administracyjne kary pieniężne .....	156
6.3.4.	Opłata produktowa .....	162
6.4.	Fundusze celowe w ochronie środowiska .....	164
6.4.1.	Założenia ogólne systemu funduszowego .....	164
6.4.2.	Przychody funduszy środowiskowych .....	164
6.4.3.	Formy prawne finansowania zadań przez fundusze środowiskowe .....	165
6.4.4.	Organizacja funduszy środowiskowych .....	165
6.5.	Różnicowanie stawek podatków i innych danin publicznych służące osiągnięciu celów ochrony środowiska .....	166
<b>Rozdział 7</b>		
<b>Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska (Agnieszka Jaworowicz-Rudolf, Marek Górski) .....</b>		<b>168</b>
7.1.	Odpowiedzialność cywilna .....	168
7.1.1.	Założenia ogólne .....	168
7.1.2.	Przepisy kodeksu cywilnego .....	169
7.1.3.	Ustawa – Prawo ochrony środowiska .....	171
7.1.4.	Ustawy szczególne .....	172
7.1.5.	Konwencja z Lugano z 1993 r. o odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone działalnością niebezpieczną dla środowiska .....	173
7.2.	Odpowiedzialność karna .....	174
7.2.1.	Założenia ogólne .....	174
7.2.2.	Przestępstwa przeciw środowisku w kodeksie karnym .....	175
7.2.3.	Przestępstwa przeciw środowisku w ustawach szczególnych .....	178
7.2.4.	Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych .....	180
7.2.5.	Odpowiedzialność karna w ochronie środowiska w przepisach prawa międzynarodowego i wspólnotowego .....	183
7.3.	Odpowiedzialność administracyjna .....	185
7.3.1.	Założenia ogólne .....	185

7.3.2.	Sankcyjne decyzje zobowiązujące .....	186
7.3.3.	Sankcyjne decyzje wstrzymujące .....	188
7.4.	Odpowiedzialność z tytułu zapobiegania i naprawiania szkód w środowisku .	194

## Część druga

### REGULACJE SEKTOROWE

#### Rozdział 1

<b>Ochrona jakości środowiska i prawo emisyjne (Marek Górski) .....</b>	<b>199</b>
1.1. Ogólne założenia regulacji .....	199
1.2. Ochrona jakości zasobów środowiska .....	200
1.2.1. Ustalanie wymagań dotyczących jakości środowiska .....	200
1.2.2. Programy naprawcze .....	201
1.3. Ochrona przed zanieczyszczeniami – wymagania o charakterze ogólnym .....	203
1.3.1. Zakres prawnej ochrony środowiska przed zanieczyszczeniem .....	203
1.3.2. Ochrona przed zanieczyszczeniem – wymagania dotyczące instalacji ..	204
1.3.3. Obszar ograniczonego użytkowania .....	206
1.3.4. Strefy przemysłowe .....	209
1.3.5. Standardy emisyjne z instalacji .....	210
1.3.6. Ochrona przed zanieczyszczeniem – wymagania dotyczące substancji i produktów .....	210
1.3.7. Ochrona przed zanieczyszczeniem – obowiązki zarządzających źródłami liniowymi i rozproszonymi .....	211
1.4. Pozwolenia emisyjne .....	212
1.4.1. Ogólne założenia systemu decyzji reglamentujących korzystanie ze środowiska .....	212
1.4.2. Charakter prawny pozwolenia emisyjnego .....	214
1.4.3. Warunki wydania pozwolenia emisyjnego .....	216
1.4.4. Treść pozwolenia emisyjnego .....	218
1.4.5. Wygaśnięcie, cofnięcie i ograniczenie pozwolenia .....	219
1.5. Pozwolenia zintegrowane .....	221
1.5.1. Pozwolenie zintegrowane jako pozwolenie emisyjne .....	221
1.5.2. Koncepcja najlepszych dostępnych technik a treść pozwolenia zintegrowanego .....	222
1.5.3. Inne odrębności pozwoleń zintegrowanych .....	223
1.6. Obowiązek prowadzenia pomiarów emisji .....	225

#### Rozdział 2

<b>Ochrona powietrza .....</b>	<b>227</b>
2.1. Ochrona powietrza w prawie międzynarodowym i wspólnotowym (Marek Górski) .....	227
2.1.1. Konwencja genewska wraz z protokołami dodatkowymi .....	227
2.1.2. Konwencja wiedeńska w sprawie ochrony warstwy ozonowej. Protokół montrealski wraz z poprawkami .....	228
2.1.3. Konwencja klimatyczna .....	230
2.1.4. Ochrona powietrza w prawie unijnym .....	232



2.2.	Ochrona jakości powietrza ( <i>Marek Górski</i> ) .....	234
2.2.1.	Standardy jakości powietrza .....	234
2.2.2.	Badanie przestrzegania standardów jakości środowiska .....	236
2.2.3.	Prawne konsekwencje naruszenia standardów jakości powietrza .....	238
2.2.4.	Wartości odniesienia .....	240
2.3.	Ustalanie dopuszczalnych poziomów emisji do powietrza ( <i>Marek Górski</i> ) .....	241
2.3.1.	Standardy emisyjne z instalacji .....	241
2.3.2.	Pozwolenia na emisję gazów i pyłów do powietrza .....	242
2.3.3.	Obowiązek prowadzenia pomiarów emisji .....	242
2.4.	Ochrona warstwy ozonowej ( <i>Marek Górski</i> ) .....	244
2.4.1.	Podstawowe założenia ochrony warstwy ozonowej według przepisów rozporządzenia nr 1005/2009 .....	244
2.4.2.	Regulacje prawa wewnętrznego .....	245
2.5.	Obrót uprawnieniami do emisji ( <i>Magdalena Michalak</i> ) .....	248
2.5.1.	Założenia i źródła regulacji .....	248
2.5.2.	Zakres ustawy i jej podstawowe cele .....	250
2.5.3.	System handlu uprawnieniami do emisji .....	251
2.5.4.	Administrowanie systemem i Krajowy rejestr jednostek Kioto i uprawnień do emisji .....	251
2.5.5.	Uprawnienia do emisji .....	252
2.5.6.	Zezwolenia .....	257
2.5.7.	Sankcje .....	259
2.5.8.	Wykorzystanie jednostek poświadczonej redukcji emisji i jednostek redukcji emisji .....	260
2.6.	Odnawialne źródła energii w systemie prawnej ochrony powietrza i innych elementów środowiska ( <i>Magdalena Łysek</i> ) .....	261
2.6.1.	Założenia regulacji .....	261
2.6.2.	Odnawialne źródła energii w prawie unijnym .....	263
2.6.3.	Polityka energetyczna Polski .....	271
2.7.	Ochrona przed hałasem ( <i>Marek Górski</i> ) .....	272
2.7.1.	Standardy emisyjne w ochronie przed hałasem .....	272
2.7.2.	Badanie przestrzegania wymagań emisyjnych .....	274
2.7.3.	Ustalanie dopuszczalnej emisji hałasu i pomiary hałasu .....	275
2.8.	Ochrona przed polami elektromagnetycznymi ( <i>Marek Górski</i> ) .....	276

### Rozdział 3

<b>Zapobieganie i usuwanie skutków poważnych awarii. Postępowanie z substancjami chemicznymi (<i>Joanna Sylwia Kierzkowska</i>) .....</b>		<b>278</b>
3.1.	Regulacje międzynarodowe .....	278
3.2.	Przeciwdziałanie poważnym awariom w prawie wewnętrznym .....	282
3.2.1.	Zasady kwalifikacji instalacji do określonych kategorii zakładów .....	285
3.2.2.	Identyfikacja i zgłoszenie obiektów niebezpiecznych .....	286
3.2.3.	Programy zapobiegania awariom i opracowanie systemu bezpieczeństwa .....	287
3.2.4.	Raport o bezpieczeństwie .....	288

3.2.5.	Plany operacyjno-ratownicze .....	290
3.2.6.	System kontroli i nadzoru .....	292
3.3.	Postępowanie z substancjami i preparatami chemicznymi .....	295
3.3.1.	Postępowanie z substancjami w prawie międzynarodowym i wspólnotowym .....	295
3.3.2.	Postępowanie z substancjami chemicznymi i ich mieszaninami według przepisów prawa wewnętrznego .....	297
3.4.	Postępowanie z produktami biobójczymi .....	299

## Rozdział 4

<b>Gospodarowanie odpadami</b> .....	302
4.1. System przepisów o odpadach ( <i>Marek Górski</i> ) .....	302
4.2. Zakres przedmiotowy ustawy o odpadach i podstawowe definicje ( <i>Marek Górski</i> ) .....	306
4.3. Gospodarka odpadami i zasady jej prowadzenia ( <i>Marek Górski</i> ) .....	311
4.3.1. Gospodarka odpadami i jej główne elementy .....	311
4.3.2. Zasady ogólne postępowania z odpadami .....	315
4.4. Podstawowe obowiązki podmiotów gospodarujących odpadami ( <i>Marek Górski</i> ) .....	318
4.5. Planowanie w gospodarce odpadami ( <i>Marek Górski</i> ) .....	320
4.5.1. Plany gospodarki odpadami .....	320
4.5.2. Regiony gospodarki odpadami komunalnymi .....	321
4.6. Reglamentacja postępowania z odpadami ( <i>Marek Górski</i> ) .....	323
4.6.1. Prawna reglamentacja wytwarzania odpadów .....	323
4.6.2. Prawna reglamentacja gospodarowania odpadami .....	325
4.6.3. Gospodarowanie odpadami a pozwolenie zintegrowane .....	328
4.6.4. Magazynowanie odpadów .....	328
4.6.5. Reglamentacja świadczenia określonych usług komunalnych .....	329
4.7. Obowiązek prowadzenia ewidencji odpadów ( <i>Marek Górski</i> ) .....	330
4.8. Prawna regulacja standardów przetwarzania odpadów ( <i>Marek Górski</i> ) .....	331
4.8.1. Mechaniczno-biologiczne przetwarzanie odpadów .....	331
4.8.2. Składowanie odpadów .....	333
4.8.3. Procesy termicznego przekształcania odpadów .....	338
4.9. Postępowanie z odpadami opakowaniowymi ( <i>Ewa Badowska-Domagala,</i> <i>Marek Górski</i> ) .....	339
4.10. Prawne zasady postępowania z pojazdami samochodowymi wycofanymi z użytku ( <i>Marek Górski, Magdalena Michalak</i> ) .....	346
4.10.1. Regulacje unijne .....	346
4.10.2. Ustawa o recyklingu pojazdów samochodowych wycofanych z eksploatacji .....	347
4.11. Prawne zasady postępowania z zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym ( <i>Ewa Badowska-Domagala, Marek Górski</i> ) .....	354
4.11.1. Postępowanie z zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym w prawodawstwie wspólnotowym .....	354

4.11.2. Postępowanie z zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym w przepisach prawa polskiego .....	357
4.12. Postępowanie z zużytymi bateriami i akumulatorami ( <i>Karolina Bartniak</i> ) .....	364
4.13. Prawne zasady postępowania z odpadami wydobywczymi ( <i>Marek Górski, Aneta Kaźmierska-Patrzyzna</i> ) .....	369
4.14. Postępowanie z odpadami komunalnymi ( <i>Anna Barczak</i> ) .....	371
4.14.1. Zakres regulacji w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi	371
4.14.2. Systemy postępowania z odpadami komunalnymi .....	371
4.14.3. Prawa i obowiązki jednostek samorządu terytorialnego w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi .....	372
4.14.4. Obowiązki właścicieli nieruchomości w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi .....	376
4.14.5. Obowiązki odbierających odpady komunalne .....	376
4.15. Transgraniczne przemieszczanie odpadów ( <i>Anna Barczak, Marek Górski</i> ) .....	376
4.15.1. Zakres regulacji prawnej .....	376
4.15.2. Zakres obowiązywania przepisów rozporządzenia nr 1013/06 .....	377
4.15.3. Stosowanie przepisów aktów prawa EU dotyczących międzynarodowego obrotu odpadami .....	379

## Rozdział 5

<b>Gospodarowanie wodami śródlądowymi</b> ( <i>Marek Górski, Aneta Kaźmierska-Patrzyzna</i> ) .....	381
5.1. Podstawowe założenia regulacji .....	381
5.2. Gospodarowanie wodami w prawie Unii Europejskiej .....	381
5.2.1. Dyrektywa ramowa w sprawie polityki wodnej Wspólnoty .....	382
5.2.2. Ochrona wód w dyrektywach szczegółowych .....	385
5.3. System zarządzania wodami w Polsce .....	387
5.3.1. Ogólne założenia tworzenia i funkcjonowania systemu .....	387
5.3.2. Ewolucja systemu zarządzania wodami w Polsce .....	388
5.3.3. Prawne instrumenty zarządzania wodami .....	391
5.4. Własność i prawne formy korzystania z wód .....	392
5.4.1. Własność wód i obowiązki właścicieli wód .....	392
5.4.2. Korzystanie z wód .....	393
5.5. Planowanie w gospodarowaniu wodami .....	395
5.6. Pozwolenia wodnoprawne .....	397
5.7. Ochrona wód przed zanieczyszczeniem .....	401
5.7.1. Rozwój ustawodawstwa .....	401
5.7.2. Ochrona jakości wód .....	402
5.8. Prawne instrumenty ochrony wód przed zanieczyszczeniem .....	406
5.9. Naprawianie szkód powstałych w związku z gospodarowaniem wodami .....	414
5.10. Zaopatrzenie w wodę i usuwanie ścieków komunalnych .....	415

**Rozdział 6**

<b>Ochrona wód morskich (Bogusz Bomanowski, Marek Górski, Aneta Kaźmierska-Patrzyzna)</b> .....	419
6.1. Ochrona wód morskich w świetle prawa międzynarodowego .....	419
6.1.1. Regulacje o charakterze ogólnym .....	419
6.1.2. Konwencja helsińska z 1974 i 1992 r. ....	426
6.1.3. Konwencja z Montego Bay .....	431
6.1.4. Ochrona morza w aktach prawa pochodnego Unii Europejskiej .....	433
6.2. Ochrona wód morskich w prawie wewnętrznym .....	436
6.2.1. Ustawa o obszarach morskich z 1991 r. ....	436
6.2.2. Ustawa o zanieczyszczaniu morza przez statki .....	441
6.2.3. Ustawa o bezpieczeństwie morskim .....	447
6.2.4. Postępowanie z odpadami pochodzącymi ze statków .....	448

**Rozdział 7**

<b>Gospodarowanie zasobami geosfery (Aneta Kaźmierska-Patrzyzna)</b> .....	450
7.1. Ochrona powierzchni ziemi .....	450
7.1.1. Pojęcie powierzchni ziemi i cel jej ochrony .....	450
7.1.2. Zakres i cel ochrony powierzchni ziemi .....	451
7.1.3. Instrumenty ochrony powierzchni ziemi .....	454
7.1.4. Rola organów administracji publicznej w zakresie ochrony powierzchni ziemi .....	466
7.2. Korzystanie z kopaliny użytecznych .....	474
7.2.1. Cele i zakres obowiązywania ustawy .....	474
7.2.2. Własność górnicza, użytkowanie górniczne oraz inne uprawnienia górniczne .....	475
7.2.3. Koncesje .....	477
7.2.4. Wydobywanie kopaliny .....	479
7.2.5. Szkody górniczne .....	481

**Rozdział 8**

<b>Ochrona różnorodności biologicznej</b> .....	488
8.1. Wprowadzenie ( <i>Monika A. Król</i> ) .....	488
8.2. Ochrona przyrody – zagadnienia ogólne ( <i>Monika A. Król</i> ) .....	491
8.3. Ochrona różnorodności biologicznej w prawie międzynarodowym i europejskim ( <i>Monika A. Król</i> ) .....	494
8.3.1. Międzynarodowe źródła prawa ochrony różnorodności biologicznej ...	494
8.3.2. Europejskie źródła prawa ochrony różnorodności biologicznej .....	500
8.4. Ewolucja regulacji prawnej w zakresie ochrony różnorodności biologicznej w Polsce ( <i>Monika A. Król</i> ) .....	504
8.4.1. Geneza i motywy ochrony przyrody .....	504
8.4.2. Rozwój prawnej ochrony przyrody na ziemiach polskich .....	507
8.5. Zasady prawa ochrony przyrody ( <i>Monika A. Król</i> ) .....	517
8.6. Zakres regulacji ustawy o ochronie przyrody ( <i>Monika A. Król</i> ) .....	520
8.6.1. Przedmiotowy zakres regulacji .....	520

8.6.2.	Podmiotowy zakres regulacji – organizacja ochrony przyrody .....	524
8.7.	Instrumenty organizatorskie w ochronie przyrody ( <i>Monika A. Król</i> ) .....	529
8.7.1.	Podstawowe dokumenty programowe i planistyczne .....	529
8.7.2.	Plany ochrony .....	531
8.7.3.	Rejestry .....	533
8.8.	Formy ochrony przyrody ( <i>Agnieszka Jaworowicz-Rudolf</i> ) .....	534
8.8.1.	Podział form ochrony przyrody .....	534
8.8.2.	Ogólne założenia ustanawiania, znoszenia i zmiany granic prawnych formy ochrony przyrody .....	535
8.8.3.	Formy ochrony obszarowej .....	537
8.8.4.	Formy ochrony obiektowej .....	546
8.8.5.	Ochrona gatunkowa i jej formy .....	548
8.9.	Obszary Natura 2000 ( <i>Aneta Kaźmierska-Patrzyczna</i> ) .....	557
8.10.	Ochrona <i>ex situ</i> ( <i>Agnieszka Jaworowicz-Rudolf</i> ) .....	563
8.11.	Ochrona powszechna ( <i>Agnieszka Jaworowicz-Rudolf</i> ) .....	568
8.12.	Gospodarowanie zasobami i składnikami przyrody ( <i>Agnieszka Jaworowicz-Rudolf</i> ) .....	569
8.13.	Zakres ochrony terenów zieleni i zadrzewień ( <i>Agnieszka Jaworowicz-Rudolf</i> ) .....	571
8.14.	Prawna ochrona krajobrazu ( <i>Karolina Bartniak</i> ) .....	573
8.14.1.	Krajobraz – pojęcie, rodzaje i funkcje .....	573
8.14.2.	Ochrona krajobrazu w regulacjach prawnomiędzynarodowych i prawie unijnym .....	576
8.14.3.	Krajobraz w ujęciu prawnym .....	578
8.14.4.	Miejsce ochrony prawnej krajobrazu w polskim systemie prawnym ochrony środowiska .....	580
8.14.5.	Prawne narzędzia ochrony krajobrazu .....	581
8.14.6.	Krajobraz jako niematerialne dziedzictwo kulturowe .....	582
8.14.7.	Ochrona krajobrazu poza przyrodniczymi obszarami specjalnymi .....	584
<b>Rozdział 9</b>		
	<b>Ochrona użytkowa zasobów biosfery .....</b>	<b>587</b>
9.1.	Wprowadzenie ( <i>Joanna Miłkowska-Rębowska</i> ) .....	587
9.2.	Korzystanie z zasobów leśnych ( <i>Joanna Miłkowska-Rębowska</i> ) .....	587
9.2.1.	Zakres regulacji prawnej .....	587
9.2.2.	Gospodarka leśna .....	588
9.2.3.	Plan urządzenia lasu .....	592
9.2.4.	Zasady udostępniania lasów .....	592
9.2.5.	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe .....	594
9.2.6.	Służba Leśna .....	594
9.3.	Korzystanie z zasobów zwierzyny łownej ( <i>Joanna Miłkowska-Rębowska</i> ) .....	596
9.3.1.	Zakres regulacji prawnej .....	596
9.3.2.	Zasady prowadzenia gospodarki łowieckiej .....	596
9.3.3.	Reglamentacja pozyskiwania zwierzyny .....	599
9.3.4.	Polski Związek Łowiecki .....	601
9.3.5.	Państwowa Straż Łowiecka .....	602

9.3.6.	Postępowanie w sprawach związanych ze szkodami łowieckimi .....	603
9.4.	Ochrona użytkowa zasobów żywych wód śródlądowych ( <i>Joanna Miłkowska-Rębowska</i> ) .....	604
9.4.1.	Zakres regulacji prawnej .....	604
9.4.2.	Zasady gospodarowania zasobami żywymi wód śródlądowych .....	604
9.4.3.	Środki prawne ochrony zasobów żywych wód śródlądowych .....	606
9.4.4.	Państwowa Straż Rybacka .....	610
9.5.	Korzystanie z zasobów żywych mórz ( <i>Joanna Miłkowska-Rębowska</i> ) .....	611
9.5.1.	Zakres regulacji prawnej .....	611
9.5.2.	Wspólna Polityka Rybołówstwa .....	612
9.5.3.	Ustawa o rybołówstwie – zakres regulacji .....	613
9.5.4.	Wykonywanie rybołówstwa .....	614
9.5.5.	Prawne środki ochrony zasobów żywych Morza Bałtyckiego .....	616
9.5.6.	Organy administracji w zakresie rybołówstwa morskiego .....	617
9.6.	Humanitarna ochrona zwierząt ( <i>Marek Górski, Joanna Miłkowska-Rębowska</i> ) .....	619
9.6.1.	Zakres regulacji prawnej .....	619
9.6.2.	Obowiązek humanitarnego traktowania zwierząt .....	620
9.6.3.	Obowiązki związane z transportem zwierząt .....	622
9.6.4.	Postępowanie ze zwierzętami gospodarskimi .....	623
9.6.5.	Postępowanie ze zwierzętami domowymi .....	624
9.6.6.	Postępowanie ze zwierzętami dziko żyjącymi .....	626
9.6.7.	Postępowanie ze zwierzętami wykorzystywanymi do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych .....	626
9.6.8.	Reglamentacja przeprowadzania procedur doświadczalnych z użyciem zwierząt .....	627
9.7.	Ochrona biosfery w działalności rolniczej ( <i>Monika A. Król</i> ) .....	629
9.7.1.	Geneza prawnej regulacji ochrony biosfery w działalności rolniczej w Polsce .....	629
9.7.2.	Ochrona biosfery przed nadmierną chemizacją w rolnictwie .....	632
9.7.3.	Ochrona różnorodności biologicznej w działalności rolniczej .....	634
9.7.4.	Programy rolnośrodowiskowe .....	636
9.7.5.	Rolnictwo ekologiczne .....	639
9.8.	Prawne uregulowanie postępowania z organizmami genetycznie modyfikowanymi ( <i>Anna Kempa</i> ) .....	643
9.8.1.	Organizmy genetycznie zmodyfikowane w prawie unijnym .....	643
9.8.2.	Organizmy genetycznie zmodyfikowane w prawie polskim .....	646
<b>Bibliografia</b> .....		651
<b>Wykaz orzecznictwa</b> .....		663



## WYKAZ SKRÓTÓW

### 1. Akty prawne

- dyrektywa 92/43/EWG – dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, s. 7; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2, s. 102, z późn. zm.); dyrektywa siedliskowa
- dyrektywa 94/62/WE – dyrektywa 94/62/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 1994 r. w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych (Dz. Urz. WE L 365 z 31.12.1994, s. 10; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 13, s. 349, z późn. zm.)
- dyrektywa 96/82/WE – dyrektywa Rady 96/82/WE z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie kontroli niebezpieczeństwa poważnych awarii związanych z substancjami niebezpiecznymi (Dz. Urz. WE L 10 z 14.01.1997, s. 13; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 2, s. 410, z późn. zm.); dyrektywa Seveso II
- dyrektywa 2001/18/WE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/18/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zamierzonego uwalniania do środowiska organizmów zmodyfikowanych genetycznie i uchylająca dyrektywę Rady 90/220/EWG (Dz. Urz. WE L 106 z 17.04.2001, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 6, s. 77, z późn. zm.)
- dyrektywa 2003/87/WE – dyrektywa 2003/87/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 października 2003 r. ustanawiająca system handlu przydziałami emisji gazów cieplarnianych we Wspólnocie oraz zmieniająca dyrektywę Rady 96/61/WE (Dz. Urz. UE L 275 z 25.10.2003, s. 32; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 7, s. 631, z późn. zm.)
- dyrektywa 2004/35/WE – dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (Dz. Urz. UE L 143 z 30.04.2004, s. 56; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 8, s. 357, z późn. zm.)
- dyrektywa 2008/56/WE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/56/WE z dnia 17 czerwca 2008 r. ustanawiająca ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego (Dz. Urz. UE L 164 z 25.06.2008, s. 19); dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej



- dyrektywa 2009/147/WE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada z 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. UE L 20 z 26.01.2010, s. 7, z późn. zm.); dyrektywa ptasia
- dyrektywa 2012/18/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/18/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie kontroli zagrożeń poważnymi awariami związanymi z substancjami niebezpiecznymi, zmieniająca, a następnie uchylająca dyrektywę Rady 96/82/WE (Dz. Urz. UE L 197 z 24.07.2012, s. 1); dyrektywa Seveso III
- dyrektywa 2012/19/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/19/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego (WEEE) (Dz. Urz. UE L 197 z 24.07.2012, s. 38)
- dyrektywa CAFE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszy powietrza dla Europy (Dz. Urz. UE L 152 z 11.06.2008, s. 1)
- dyrektywa IED – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola) (Dz. Urz. UE L 334 z 17.12.2010, s. 17, z późn. zm.)
- dyrektywa IPPC – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/1/WE z dnia 15 stycznia 2008 r. dotycząca zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli (wersja skodyfikowana) (Dz. Urz. UE L 24 z 29.01.2008, s. 8, z późn. zm.)
- dyrektywa ramowa o odpadach – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy (Dz. Urz. UE L 312 z 22.11.2008, s. 3)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.o.n.d. – Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- konwencja helsińska z 1974 r. – Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, sporządzona w Helsinkach dnia 22 marca 1974 r. (Dz. U. z 1980 r. Nr 18, poz. 64 i 65)
- konwencja helsińska z 1992 r. – Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, sporządzona w Helsinkach dnia 9 kwietnia 1992 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 28, poz. 346)
- konwencja MARPOL – Międzynarodowa konwencja o zapobieganiu zanieczyszczenia morza przez statki, 1972, sporządzona w Londynie dnia 2 listopada 1973 r. wraz z załącznikami I, II, III, IV i V, oraz Protokół z 1978 r. dotyczący tej konwencji wraz z załącznikiem I, sporządzony w Londynie dnia 17 lutego 1978 r. (Dz. U. z 1987 r. Nr 17, poz. 101 i 102 z późn. zm.)

k.p.a.	–	ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 267)
k.p.c.	–	ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
k.w.	–	ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 482 z późn. zm.)
p.g.g.	–	ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 163, poz. 981 z późn. zm.)
p.o.ś.	–	ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.)
p.p.s.a.	–	ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 270 z późn. zm.)
p.r.d.	–	ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1137 z późn. zm.)
pr. low.	–	ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1226)
pr. wod.	–	ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 145 z późn. zm.)
rozporządzenie nr 1829/2003	–	rozporządzenie (WE) nr 1829/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy (Dz. Urz. UE L 268 z 18.10.2003, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 32, s. 432, z późn. zm.)
rozporządzenie nr 1698/2005	–	rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005, s. 1, z późn. zm.)
rozporządzenie nr 1013/2006	–	rozporządzenie (WE) nr 1013/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie przemieszczania odpadów (Dz. Urz. UE L 190 z 12.07.2006, s. 1, z późn. zm.)
rozporządzenie nr 834/2007	–	rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 (Dz. Urz. UE L 189 z 20.07.2007, s. 1, z późn. zm.)
rozporządzenie nr 1005/2009	–	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1005/2009 z dnia 16 września 2009 r. w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową (Dz. Urz. UE L 286 z 31.10.2009, s. 1, z późn. zm.)
rozporządzenie nr 1221/2009	–	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS), uchylające rozporządzenie (WE) nr 761/2001 oraz decyzje Komisji 2001/681/WE i 2006/193/WE (Dz. Urz. UE L 342 z 22.12.2009, s. 1, z późn. zm., rozporządzenie EMAS III)
RDW	–	dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania

- w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 5, s. 275 z późn. zm.); ramowa dyrektywa wodna
- TEWG – Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 – tekst pierwotny)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 326, 26.10.2012, s. 47)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30 z późn. zm.)
- TWE – Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. WE C 340 z 10.11.1997, s. 173, z późn. zm.)
- u.d.a.r. – ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 743 z późn. zm.)
- u.d.i.p. – ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. Nr 112, poz. 1198 z późn. zm.)
- u.g.o. – ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi (Dz. U. poz. 888)
- u.i.o.ś. – ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 686 z późn. zm.)
- u.l. – ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59 z późn. zm.)
- u.o. z 2001 r. – ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 185, poz. 1243 z późn. zm.)
- u.o. – ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. z 2013 r. poz. 21 z późn. zm.)
- u.o.g.r.l. – ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1205)
- u.o.m. – ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 934 z późn. zm.)
- u.o.p. – ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 627 z późn. zm.)
- u.o.p.z. – ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 768 z późn. zm.)
- u.o.w. – ustawa z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1136)
- u.o.z. – ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 856)
- u.p.z.p. – ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 647 z późn. zm.)
- u.r.p.w.e. – ustawa z dnia 20 stycznia 2005 r. o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1162)
- u.r.ś. – ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 189, poz. 1471 z późn. zm.)

u.s.c.m.	–	ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (Dz. U. Nr 63, poz. 322 z późn. zm.)
u.s.d.g.	–	ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 672 z późn. zm.)
u.s.g.	–	ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 594 z późn. zm.)
u.s.h.u.e.	–	ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (Dz. U. Nr 122, poz. 695 z późn. zm.)
ustawa o EMAS z 2004 r.	–	ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o krajowym systemie ek zarządzania i audytu (EMAS) (Dz. U. Nr 70, poz. 631 z późn. zm.)
ustawa o EMAS z 2011 r.	–	ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o krajowym systemie ek zarządzania i audytu (EMAS) (Dz. U. Nr 178, poz. 1060)
ustawa o GMO	–	ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych (tekst jedn.: Dz. U. z 2007 r. Nr 36, poz. 233 z późn. zm.)
ustawa wprowadzająca	–	ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy – Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 100, poz. 1085 z późn. zm.)
u.s.w.	–	ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 596 z późn. zm.)
u.u.c.g.	–	ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1399)
u.u.i.s.	–	ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 z późn. zm.)
u.z.s.s.n.	–	ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. Nr 75, poz. 493 z późn. zm.)
u.z.z.m.	–	ustawa z dnia 16 marca 1995 r. o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1244)

## 2. Czasopisma i oficjalne publikatory

M. Pod.	–	Monitor Podatkowy
ONSA	–	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
OSNC	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OTK-A	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
PiP	–	Państwo i Prawo
Rec.	–	zbiór orzeczeń sądów wspólnotowych (przed dniem 1 maja 2004 r.)
RPEiS	–	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
Sam. Teryt.	–	Samorząd Terytorialny
St. Pr.-Ek.	–	Studia Prawno-Ekonomiczne
St. Praw.	–	Studia Prawnicze
Zb. Orz.	–	zbiór orzeczeń sądów wspólnotowych (po dniu 1 maja 2004 r.)

ZNUŁ – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego

### 3. Inne

BAT – najlepsze dostępne techniki (*best available techniques*)  
BSAP – Bałtycki Plan Działania HELCOM (Baltic Sea Action Plan)  
EEE – sprzęt elektryczny i elektroniczny  
EMAS – system ek zarządzania i audytu (Eco-Management and Audit Scheme)  
ETS – Europejski Trybunał Sprawiedliwości (obecnie Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej)  
GMO – organizm genetycznie zmodyfikowany (Genetically Modified Organism)  
HELCOM – Komisja Ochrony Środowiska Morskiego Bałtyku  
NSA – Naczelny Sąd Administracyjny  
OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development)  
PAP – poważna awaria przemysłowa  
PZA – program zapobiegania poważnym awariom przemysłowym  
RoB – raport o bezpieczeństwie  
SA – Sąd Apelacyjny  
SN – Sąd Najwyższy  
TK – Trybunał Konstytucyjny  
WEEE – zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny (Waste of Electrical and Electronic Equipment)  
WSA – wojewódzki sąd administracyjny  
ZZR – zakład o zwiększonym ryzyku wystąpienia awarii  
ZDR – zakład o dużym ryzyku wystąpienia awarii  
ZDPR – zwykła dobra praktyka rolnicza

## WSTĘP

Prawo ochrony środowiska jest grupą przepisów o dużej doniosłości społecznej, dość nową i w ostatnich czasach bardzo rozbudowywaną. Rozwiązania obowiązujące w Polsce uległy gruntownym zmianom w początkach obecnego wieku, czego główną przyczyną był obowiązek dostosowania ich do wymagań prawa wspólnotowego. Regulacje te podlegają dalszym zmianom i uzupełnieniom – tak częstym, że stwarzającym trudności w ich śledzeniu i ogarnięciu nawet specjalistom tematyki. Skutkiem jest również dość szybkie dezaktualizowanie się opracowań podejmujących trud usystematyzowania problemów prawnej ochrony środowiska, w dodatku opracowań stosunkowo rzadkich.

Wszystkie te względy skłaniają do podjęcia kolejnej próby zmierzenia się z tą tak szeroką materią regulacji prawnej, próby uzasadnionej także potrzebą uwzględnienia dość licznych i rozległych nowelizacji dokonanych po 2009 r., a więc nieuwjętych w poprzednim wydaniu. Nowa wersja podręcznika ma ułatwić zapoznawanie się z tymi zagadnieniami, zwłaszcza przez studentów studiów prawniczych i administracyjnych. Mamy jednak także nadzieję, że omówienia te przydadzą się także specjalistom innych dziedzin, zajmującym się ochroną środowiska, a być może i wszystkim szukającym odpowiedzi na różne pytania z takimi kwestiami związane. Niniejsza pozycja jest kolejną próbą kompleksowego ujęcia tej tematyki, jako że uaktualnia, rozwija, uzupełnia i w dość znaczny sposób modyfikuje opracowanie przygotowane przez tenże zespół najpierw dla potrzeb Wyższej Szkoły Informatyki i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy (obecnie Bydgoska Szkoła Wyższa) na początku 2006 r., a po gruntownych zmianach wydane przez Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska w 2009 r.

Zamierzeniem autorów było uwzględnienie wszystkich problemów objętych regulacją prawną, a związanych z szeroko rozumianą ochroną środowiska, na podstawie możliwie najbardziej aktualnych przepisów. Stąd w opracowaniu wyszliśmy od zagadnień wprowadzających, dotyczących ogólnych podstaw działań ochronnych i ich podstawowych założeń. Analizy dotyczące kwestii prawnych podzielone zostały na dwie części, odpowiadające rodzącej się naszym zdaniem systematyce wewnętrznej tej grupy przepisów – wyodrębnione zostały bowiem przepisy ogólne i sektorowe, te ostatnie mające charakter części materialnej prawa ochrony środowiska. Podział miał też na celu próbę bardziej uporządkowanego, systemowego spojrzenia na całość regulacji. W treści, dla ułatwienia czytelnikowi śledzenia toku wywodów, staraliśmy się możliwie często wprowadzać pewne systematyki oraz podkreślać kwestie najistotniejsze.

Podręcznik przygotował zespół autorów związanych głównie z wydziałami prawa i administracji Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu Szczecińskiego, także innymi szkołami i instytucjami. Redakcja merytoryczna całości przygotowana została przez

prof. dr hab. Marka Górskiego (US). Autorzy określonych partii podręcznika zostali wskazani przy tytułach odpowiednich części.

Opracowanie uwzględnia stan prawny na 1 września 2013 r.

Część pierwsza

## **ZAGADNIENIA OGÓLNE**





## ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

### 1.1. Środowisko i jego zagrożenia (Marek Górski)

Termin „środowisko”, używany zwykle z dodatkowymi określeniami – np. „środowisko naturalne”, „środowisko geograficzne”, „środowisko społeczne”, „środowisko człowieka”, nie jest w pełni jednoznacznie rozumiany. Według T. Bartkowskiego zasadniczą, ogólną definicją **środowiska** to „zbiór czynników oddziałujących na podmiot środowiska”<sup>1</sup>. Na podstawie tej definicji środowisko może być rozumiane zarówno jako zbiór rzeczy materialnych i energii wraz z ich oddziaływaniami wzajemnymi i na podmiot środowiska, ale także tylko jako zbiór samych oddziaływań. Częściej przyjmuje się rozumienie pierwsze, które można byłoby nazwać „materialnym”. Także w zależności od zakresu znaczeniowego terminu „podmiot środowiska” możemy mieć do czynienia ze środowiskiem konkretnego podmiotu (jednostki, indywiduum) bądź ze środowiskiem pewnych zbiorowości (społeczeństwo, gatunek). W tym przypadku termin „środowisko” częściej używany jest w znaczeniu środowiska zbiorowego, w sumie jednak jest to zbiorowość środowisk indywidualnych i mniejszych grup. Na tej podstawie mówi się o „hierarchiczności środowiska” – takim układem hierarchicznym jest np. środowisko człowieka (jako gatunku): indywiduum – rodzina – większe grupy ludzkie – społeczeństwo – gatunek. Tak więc do pojęcia środowiska człowieka (środowisko życia człowieka – *human environment*) należałoby włączyć dwa elementy:

- 1) ogół czynników materialnych oddziałujących wzajemnie i na człowieka jako gatunek, członka pewnych zbiorowości i indywidualną jednostkę wraz z tymi oddziaływaniami;
- 2) ludzi jako elementy tego środowiska oddziałujące na inne jego czynniki i na siebie wzajemnie, wraz z tymi oddziaływaniami<sup>2</sup>.

W naukach biologicznych używane są terminy: „środowisko biologiczne”, „ekosystem”, „biocenoza”, „biotop” i pokrewne. W ujęciu encyklopedycznym **środowisko biologiczne** to „ogół czynników ekologicznych zarówno abiotycznych, jak i biotycznych, mających bezpośrednie znaczenie dla życia i rozwoju organizmów danego gatunku lub jego populacji. Czynniki środowiska wpływają wzajemnie na siebie, a współdziałając,

<sup>1</sup> T. Bartkowski, *Kształtowanie i ochrona środowiska*, Warszawa 1979, s. 47.

<sup>2</sup> A. Ciborowski, *Polityka kształtowania środowiska. Wybrane elementy*, Warszawa 1981, s. 103.

tworzą, mówiąc ogólnie, zespoły warunków środowiskowych (klimatycznych, glebowych i in.), w jakich bytuje dany organizm czy populacja”<sup>3</sup>.

P. Trojan<sup>4</sup> przez pojęcie **ekosystemu** rozumie „wszelkie układy przyrodnicze, w obrębie których realizują się zjawiska, zachodzą związki i przebiegają procesy o charakterze ekologicznym”. Wyróżniane są trzy typy ekosystemów:

- 1) monocen – w jego skład wchodzi pojedynczy organizm i jego bezpośrednie otoczenie (tzw. monotop);
- 2) democen – składający się z populacji jednogatunkowej (grupy) osobników oraz jej środowiska;
- 3) pleocen – w jego skład wchodzi wszystkie populacje zamieszkujące określone siedlisko i pozostające ze sobą w związkach ekologicznych.

W praktyce pojęcie ekosystemu jest używane głównie dla określenia jego trzeciego typu, czyli pleocenu. W tym typie ekosystemu specyficznym warunkom siedliskowym odpowiada specyficzny skład flory i fauny, jego komponenty biologiczne nazywane są biocenozą, swoisty układ warunków siedliskowych to biotop. Dla właściwego funkcjonowania ekosystemu musi istnieć równowaga pomiędzy wszystkimi jego elementami składowymi.

**Środowisko geograficzne** ujmowane jest definicyjnie jako „otoczenie fizyczne i biologiczne, w którym żyje społeczeństwo ludzkie”. Środowisko geograficzne w tym ujęciu to naturalna i przekształcona przyroda oraz elementy antropogeniczne – całe tzw. środowisko urbanizacyjne, czyli wszelkiego rodzaju budynki, budowle, sieć komunikacyjna, infrastruktura techniczna itp. Zgodnie z ogólną definicją, środowisko geograficzne jest także rozumiane jako układ hierarchiczny.

W skład środowiska człowieka, poza środowiskiem biologicznym i geograficznym, wchodzi – zgodnie z przyjętym wyżej założeniem – także **środowisko społeczne**. Definicja określa je jako „ogół warunków i zespół czynników rzeczowych i osobowych, powstających w wyniku społecznego współżycia i współlistnienia ludzi, odgrywający decydującą rolę w kształtowaniu się osobowości społecznej człowieka i wyznaczający jego zachowanie się, a zwłaszcza przyjmowane role społeczne i postawy”. Wspomniane czynniki to: główne reguły zachowania się, przyjęte normy i hierarchie wartości moralnych, etycznych, estetycznych, wpływy i systemy wychowawcze. Warunki to warunki społeczno-ekonomiczne, polityczne, narodowościowe, stopień zaspokajania potrzeb życiowych, typy więzi społecznych.

W literaturze prawniczej najczęściej wciąż powoływana jest definicja środowiska naturalnego zaproponowana przez W. Brzezińskiego<sup>5</sup>. Autor ten stwierdza, że przez „naturalne środowisko człowieka” należy rozumieć „ogół elementów naturalnych, tzn. stworzonych przez naturę, ale w mniejszym lub większym stopniu przekształconych przez gospodarczą działalność człowieka, składających się w danym miejscu i czasie na warunki życia ludzkiego”. Określenie to opiera się głównie na drugim sposobie rozumienia przymiotnika „naturalne”, ale sądzę, że nie pomija również i trzeciego; końcowa część definicji powinna być według mnie wskazówką takiego rozumienia słowa „naturalne”, które pro-

<sup>3</sup> *Encyklopedia powszechna PWN*, red. R. Marcinkowski, t. 4, Warszawa 1987, s. 412.

<sup>4</sup> P. Trojan, *Ekologia ogólna*, Warszawa 1977, s. 5.

<sup>5</sup> W. Brzeziński, *Ochrona prawna naturalnego środowiska człowieka*, Warszawa 1975, s. 291.

wadziłoby do uwzględnienia potrzeb człowieka. Przyznać jednak trzeba, że przy takiej treści definicji wnioski z niej wyprowadzony nie musi być jednoznacznie zaakceptowany, co skłania do pewnej modyfikacji określenia „środowisko naturalne”.

W literaturze podnoszono pod adresem te same definicji pewne wątpliwości i zgłaszano określone propozycje zmian. J. Boć sugerował wyraźniejsze objęcie jej treścią elementów niematerialnych, a także odrzucenie ostatniej części, ponieważ „brak elementu życia ludzkiego w danym miejscu i czasie nie dyskwalifikuje danego środowiska jako środowiska naturalnego”<sup>6</sup>. Ta druga propozycja wydaje się wątpliwa ze względu na całkowite wówczas pominięcie w treści definicji sugestii co do potrzeby uwzględniania również i trzeciego rozumienia terminu „naturalne”. Z tego punktu widzenia korzystniejsze byłoby modyfikacje.

Z uwagi na te sugestie, można spróbować zaproponować modyfikację definicji W. Brzezińskiego. I tak, środowiskiem przyrodniczym człowieka można byłoby nazwać ogół elementów biotycznych i abiotycznych naturalnego (przyrodniczego) pochodzenia, poddanych oddziaływaniu człowieka i przekształcanych do granic równowagi ekologicznej. Równowaga ekologiczna to stan środowiska trwale zapewniający właściwe warunki życia człowieka i zaspokajanie jego potrzeb, bez naruszania równowagi ekosystemów. Definicja zwraca uwagę na pochodzenie elementów tak rozumianego środowiska – mają to być elementy stworzone przez naturę, w stanie naturalnym bądź przetworzonym, jednak stopień tego przetworzenia nie jest obojętny. Granicą jest „przydatność” środowiska z punktu widzenia warunków życia człowieka i zaspokajania potrzeb (fizjologicznych, ekonomicznych, psychicznych, także takich jak poczucie piękna i harmonii krajobrazu z elementami sztucznymi, np. budowle, parki czy ogrody zabytkowe). W definicji podkreślono też, że w skład środowiska, poza czynnikami materialnymi, wchodzi oddziaływanie: podmiotu środowiska na te czynniki przekształcającego je oraz oddziaływanie czynników środowiskowych na podmiot – tworzące warunki jego życia i umożliwiające zaspokajanie potrzeb.

„Równowaga ekologiczna” to taki stan środowiska, który utrzymuje podstawowe warunki i parametry niezbędne do istnienia w tym środowisku życia. Warunki te zostały w opracowaniach ekologicznych opisane; do najważniejszych zalicza się zwykle warunki termiczne (odpowiedni przedział temperatur), występowanie źródeł energii i surowców stanowiących podstawę procesów życiowych, określone warunki gęstości i ciśnienia materii, zabezpieczenie przed promieniowaniem ultrafioletowym<sup>7</sup>. Równowaga ekologiczna to równocześnie stan utrzymujący równowagę ekosystemów – równowagę wzajemnego oddziaływania wszystkich elementów ekosystemów (człowiek jest traktowany tu również jako element ekosystemu). Stąd też do pojęcia wprowadzam słowo „ekologiczna”, a nie częściej spotykane „przyrodnicza”, które w proponowanym ujęciu terminu byłoby zbyt wąskie.

W obowiązujących aktach prawnych używany jest najczęściej termin „środowisko”. I tak, według art. 3 pkt 39 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.) środowiskiem jest „ogół elementów przyrodniczych, w tym także przekształconych w wyniku działalności człowieka,

<sup>6</sup> J. Boć, *Zagadnienia prawne ochrony środowiska naturalnego*, Wrocław 1979, s. 38.

<sup>7</sup> P. Trojan, *Ekologia...*, s. 5.

# PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA

**Marek Górski** – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; profesor zwyczajny Uniwersytetu Szczecińskiego; kierownik Katedry Prawa Ochrony Środowiska na Wydziale Prawa i Administracji tego uniwersytetu; autor licznych publikacji z zakresu prawa ochrony środowiska: monografii, komentarzy do ustaw, artykułów naukowych oraz opracowań o charakterze popularyzatorskim, interpretujących i wyjaśniających nowe regulacje.

■ Prawo ochrony środowiska to stosunkowo nowy zespół przepisów, które w wyniku włączania do nich kolejnych zagadnień, poszukiwania skuteczniejszych rozwiązań prawnych i dostosowywania norm do wymagań prawa unijnego ulegają częstym zmianom i uzupełnieniom.

■ Nowe wydanie cenionego podręcznika pod redakcją profesora Marka Górskiego uwzględnia zmiany, które zaszły w tej dziedzinie od opublikowania poprzedniej edycji książki w 2009 roku. Autorzy utrzymali w nim dotychczasową systematykę treści, włączyli w nią jednak wiele nowych zagadnień i dokonali niezbędnych modyfikacji związanych ze zmianami w regulacjach prawnych.

■ Książka składa się z dwóch części – w pierwszej przedstawiono zagadnienia dotyczące zasad ogólnych prawa ochrony środowiska, kwestie zadań i kompetencji organów zarządzających tą ochroną, poruszono też problematykę odpowiedzialności prawnej. W drugiej części omówiono natomiast regulacje sektorowe dotyczące zwłaszcza prawa emisyjnego, ochrony powietrza, usuwania skutków poważnych awarii, gospodarki odpadami, ochrony wód morskich i ochrony różnorodności biologicznej.

■ Podręcznik przeznaczony jest przede wszystkim dla studentów prawa i administracji oraz innych kierunków związanych z ochroną środowiska; przydatny będzie również dla specjalistów zainteresowanych szeroko rozumianą problematyką prawnej ochrony środowiska.

ISBN 978-83-264-4556-9



9 788326 445569

**Cena 79 zł**  
(w tym 5% VAT)

**Zamówienia:**

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01

zamowienia.książki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl



9788326445569 M02P01